

СТ А Н О В И Щ Е

от доц. д.ю.н. Атанас СЕМОВ, Носител на Катедра „Жан Моне” на ЕС,
член на научно жури, определено със Заповед № РД 38 – 291 / 17.05.2017 г.
на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски”
в процедура по избор на доцент
по професионално направление 3.6. Право (Право на Европейския съюз),
обявен в ДВ, бр. 31 от 18.04.2017 г.,
с единствен кандидат гл. ас. д-р Станислав Кръстев Костов

I. Формални изисквания.

Доколкото е проследено подробно в рецензиите и не изисква повтаряне, приемам, че единственият кандидат гл. ас. д-р Станислав Костов **отговаря на формалните изисквания** на ЗРАСРБ и правилниците по прилагането му, в частност на чл. 105 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски”.

Доколкото процедурата, в която участваме, цели академично назначение (а не придобиване на научна степен, като защитата на докторатите), приемам, че кандидатите трябва да се оценяват по две групи критерии: способност за преподавателска и способност за научна работа. Необходимо е да се има предвид, че поради относително скорошното въвеждане на дисциплината „Право на ЕС” – и принципната новост на материята за нашата правна доктрина – опитът в хабилитационни процедури в тази материя е много ограничен (ако не греша, това е едва третата в България хабилитационна процедура с трудове именно по Правото на ЕС). В този смисъл настоящата процедура има значение и за доочертаването на разбирането за изисквания за хабилитация в тази материя.

Затова ще си позволя някои принципни бележки.

II. Относно академичната дейност на кандидата.

Познавам детайлно работата на колегата Костов като асистент по „Право на ЕС” повече от 10 години и мога да потвърдя неговата организираност,

отговорност, прецизност, блестяща юридическа култура, широка и ефективна компетентност в материята „Право на ЕС“. Водените от него упражнения в ЮФ на СУ винаги се посещават и от студенти от други групи, което е ясен и несъмнен критерий за качество.

Познавам го добре като преподавател и в Международната магистърска програма „Право на ЕС“ в ЮФ на СУ, на която съм ръководител и в която се проявява като отговорен, компетентен и авторитетен лектор или ръководител на семинарни занятия.

Има активна преподавателска дейност извън Университета – в съдебната система и адвокатурата – където е особено добре приет като лектор.

Поради това приемам, че кандидатът гл. ас. д-р Станислав Кръстев Костов е изграден преподавател с безспорни академични качества, които му позволяват успешно да изпълнява функциите на хабилитиран доцент.

III. Относно научните трудове на кандидата.

1. По смисъла на чл. 108, ал. 7 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“, кандидатът в конкурс за доцент трябва да представи

- а. списък на всички публикации;
- б. списък на публикациите, представени за участие в конкурса;
- в. списък на публикации, конференции, проекти и научни ръководства, генериран от системата „Авторите“, в случаите когато кандидатът вече заема академична длъжност в СУ „Св. Климент Охридски“.

Като член на журито разполагам със „Списък на публикациите“, включващ под б. „Б“ и „Списък на публикациите, представени за участие в конкурса“.

2. Смятам за известно, че Станислав Костов е силен изследовател: задълбочен, прецизен, аргументиран. Сдържан в изказа, ясен в тезата. Добър познавач на проблематиката, добър специалист от практиката, с умение да съчетава доктриналното с практическото, с доказано желание да изследва само практически важни проблеми.

Но такива автори трябва да бъдат насърчавани, ако не и принуждавани да пишат. Своеобразният академичен аристократизъм – да пишем само когато и за каквото ни харесва – е пропиляване на потенциал. Неслучайно в най-

развитите академични системи не само възнаградението и кариерното развитие, но и самото запазване на академичната длъжност е в пряка зависимост от осъществените публикации!

В този смисъл смятам за учудващо сериозен специалист да участва в хабилитационна процедура с 3 публикации: 1 монография (макар наистина със значим обем) 1 студия и 1 статия! Макар и качествени... Тук виждам слабост на самата академична практика!

Смисълът на публикуването на по-кратки научни трудове (статии и студии) е и в това авторската теза и нейната аргументация да бъдат не само споделени с компетентната аудитория, но и тествани, проверени, в последствие, ако е необходимо, и коригирани, допълнени и надградени. При относително ограничения кръг научни издания в България, все пак е възможно – и затова желателно – изследователите, особено тези, които имат устойчива академична изява, да публикуват своите изследвания.

Затова се учудвам, че авторът на задълбочен и с важна проблематика научен труд, като представеният в настоящата процедура, не е публикувал (с малки изключения) отделни части като статии или студии преди окомплектоването му в цялостно издание. Пък и аудиторията на едно научно издание неизбежно е по-голяма от тази на една книга. Това би дало допълнителна чуваемост на неговите иначе полезни тези и изводи, би позволило допълване на доктрината (и без това бедна), позоваване от страна на други автори, евентуално подобряване на публикуваното при последващото му доработване в книга. При това авторът е добре приет в професионалните среди и не би имал проблем с публикуването на свои съчинения в адекватни издания.

Може би е учудващо и представяне в конкурс за доцент на 1 статия, при това публикувана 5 години преди конкурса... Общият списъкът на публикациите включва 2 монографии, 1 студия и 12 статии. Струва ми се малко за способен изследовател...

Приемам, разбира се, че качеството на изследванията е по-важно от броя им, известно е и че днешната академична практика не стимулира научната дейност на академичния състав. И все пак – 4 статии за 6 години изглеждат като колебание в смисъла на научната дейност... А тя все пак трябва да бъде

основният критерий за академично израстване – и не случайно изискването за хабилитационен труд и публикации е основно!

3. По отношение на представените за участие в конкурса студия „Компетентността на Европейския съюз и прилагането на правото на ЕС от националните съдилища” (Национален институт на правосъдието, 2013, 95 стр.) **и статия** „Конституционният съд и преюдициалното запитване до Съда на Европейския съюз” (Юридически свят, № 2/2012, стр. 11-34) приемам, че представляват качествени научни изследвания на важни и актуални проблеми.

3.1. Студията относно компетентността на ЕС е кратко монографично изследване, издадено в самостоятелно книжно тяло (при това от Националния институт на правосъдието) и би било правилно да се посочи именно като такова, а не скромно като „студия”. В нея е постигнато добро представяне на функционалния и материалния подход в изграждането на режима на предоставена компетентност на ЕС. Представянето на видовете компетенции на ЕС е систематично, без разгърнат правен анализ. Принципът на субсидиарност е представен кратко, но точно, макар да имам собствено виждане относно разбирането за „предпоставки” и „условия”.

Накратко е разгледан и важният въпрос за компетентността и засиленото сътрудничество.

Въпросът за разпределението на правомощията между Съда на ЕС и националните съдилища е разгледан компетентно, но крайно лаконично и озадачаващо без никакво позоваване на вече съществуващи български изследвания по темата (очевидно устойчив стил на автора). Също така учудващо лаконично (навярно заради зададения от издателя максимален обем) е разгледан сам по себе си годният за цялостен научен труд въпрос за задълженията на националните съдилища по прилагането на правото на ЕС.

Озадачаващо кратък е приложеният списък „използвана литература”, напълно отсъства справка за цитираната, вкл. съдебната практика.

Споделям енергично възражение срещу използването от сериозен автор на езикова безсмислица (макар и използвана в официалния превод на ДЕС и ДФЕС) като „споделена компетентност” (стр. 44 и сл.). На български език глаголът „споделям” се отнася за тайни или емоции – компетентността на ЕС,

когато не е „изключителна“, е „поделена“ (според Жаке „паралелна“ – и това е съществена особеност на нейния правен режим) или друга.

3.2. Статията относно преюдициалните запитвания от конституционни съдилища поставя много съществени въпроси и представлява стойностно изследване. Тук обаче още по-силно озадачава пренебрежението на автора към заварени български изследвания по темата. Научното изследване неизбежно представлява надграждане (освен когато е съвсем първо по изследвания проблем) и изисква облягане – или критика – на вече постигнатото от други автори познание. Още по-озадачаващо е цитирането на цели 7 български автори, писали за природата на българския конституционен съд, и нито един (от поне двама...), писал задълбочено (пък нека и кратко) относно качеството на КС на юрисдикция по смисъла на чл. 267 на ДФЕС.

И тук не става дума за личността на един или друг автор – а за смисъла на усилията на изследователя, който остава силно ограничен, ако другите автори не ги използват за своя научен градеж.

Иначе изводът кога българският КС може да се смята за юрисдикция по чл. 267 на ДФЕС и кога – не, е силен и според мен правилен, както и прочитът на очевидно противоречивата практика на Съда на ЕС. Отделно от това моето виждане е, че българският КС може да се произнася по въпроси, свързани с правото на ЕС, единствено ако му се налага да направи съобразено тълкуване на разпоредба от КРБ – и абсолютно по никакъв начин например не може да преценява съобразеност на българска правна норма с правото на ЕС (извън конституционните, напр. във връзка с нормата на чл. 4 на ДЕС за зачитането на националната конституционна идентичност), още по-малко да се произнася по примата...

Позволявам си да смятам за много полезно задълбочен изследовател, като Ст. Костов, да довърши своите изследвания относно качеството „юрисдикция“ по смисъла на чл. 267 на ДФЕС в ново цялостно изследване, отчитащо и много съществената нова практика на СЕС (особено по първите преюдициални запитвания на Френския от 2015-а и Германския конституционен съд от 2016 г.).

В обобщение приемам, че представените за участие в конкурса студия и статия представляват качествени научни изследвания.

IV. Относно представения хабилитационен труд.

1. Относно темата.

Изследването *„Извъндоговорната отговорност на ЕС и на държавите-членки“* е оригинално и новаторско изследване. То напълно се различава от доктората на кандидата (от 2011 г.), посветен на актовете на Съда на ЕС.

Темата е не само актуална – и почти неизследвана в българската литература – но и с висока степен на актуалност и в европейски мащаб. Нейната практическа важност е несъмнена, в този смисъл и полезността на изследването – безспорна.

Разработена е с познание, вещина и отговорно. Покрива всички основни проблеми.

Може ясно да се установи, че трудът на Ст. Костов обхваща две самостоятелни теми: правните режими на извъндоговорната отговорност на ЕС и на членуващата държава. Както и авторът ясно отбелязва, общото между тях е безспорно. Практическото значение – и доктриналното измерение – на двата кръга проблеми обаче са различни. Ако за гражданите – респ. за националния юрист – въпросът за извъндоговорната отговорност на една ДЧ на ЕС е от незаобиколимо ежедневно значение, то за него значението на извъндоговорната отговорност на ЕС е много по-ограничено. Авторът ясно посочва и съществените доктринални (и най-вече юриспруденциални) различия. Старае се някои от тях да изследва компаративно (паралелно, в рамките на анализа на един проблем, напр. относно липсата на изрична съюзна правна уредба на отговорността на държавата, относно различното разбиране на СЕС за „достатъчно сериозно нарушение“ по отношение на ЕС и на ДЧ и др.), други (напр. предпоставките) – по отделно. Може би практически по-полезен, този подход не е непременно строго научен.

Това е проблем както на изследователската методология, така и на структурата, на която е необходимо да се спра отделно.

2. Относно структурата.

2.1. Представеният хабилитационен труд е с впечатляващ обем от над 420 стр. Може безспорно да се установи, че авторът не е търсил изкуствено постигане на обем, а е включил в предмета на изследване съществени и свързани проблеми. Изложението е изчистено, без излишна информация,

исторически препратки (понякога дори необходими), натоварваща фразеология и излишни философски отклонения (въпреки някои отчетливи и уместни елементи на философски прочит).

Изследването се основава на немалка библиография и обилна съдебна практика.

Смятам обаче за напълно недопустимо в сериозен научен труд – още повече предназначен за участие в реабилитационна процедура – посочване просто на „Библиография“, без каквото и да било разграничение на използвана и цитирана литература. Отделно недоумявам защо авторът изобщо не е приложил списък на цитираната юриспруденция (и то при положение, че научният му апарат реално се основава преди всичко на нея и включва голям брой съдебни решения)? Подробна справка на цитираните съчинения и отделно на цитираната съдебна практика е изключително важен елемент на всеки научен (а дори и учебен) труд, сам по себе си приносен! Ако отсъствието му е решение на издателя, то е силно укоримо, а ако е небрежност на автора – още повече. При това става дума за автор, сам съставител на добри сборници със съдебна практика – и то в същото издателство...

2.2. Позволявам си да смятам, че структурата на научния труд би могла да бъде по-добра.

Заглавието на труда предполага или две основни части, посветени на двата режима на извъндоговорна отговорност – на ЕС и на ДЧ – или систематизиран компаративен анализ по основните общи проблеми. Както режима на правосубектност, така и по-общо природата (и ролята в рамките на особения съюжен правен ред) на ЕС и на държавата предполагат отчетливо разграничение – или сравнение.

В този смисъл навярно трудът можеше да бъде структуриран по-ясно на 2 или 3 части, посветени на основните изследвани субекти на отговорност (Съюзът, респ. членуващата държава) или на основните кръгове проблеми: общи особености на правния режим на отговорността и неговото изграждане в практиката на СЕС; процесуални и други предпоставки за търсене на отговорност; подлежащи на обезщетяване вреди; давностни срокове и разноски; и отделният проблем за „хоризонталната отговорност“ на частните лица.

Предвид голямото практическо значение на труда – а и естествената му предназначеност за аудитория (най-общо българските юристи), която не е непременно много добре подготвена... – би било по-добре трудът да има ясна и сама по себе си обясняваща структура.

Авторът осъзнава това – и сам обяснява, че „независимо от разликите в двата режима на отговорност, те са взаимосвързани и където е било възможно, са разгледани заедно”. Но това не е достатъчно – за разлика от всеки друг текст, научното изследване (особено пък то) се подчинява на безмилостни изисквания за структура, отразяваща концепция!

Вместо това трудът е разделен на 11 ...впрочем не става ясно и какво: глави, дялове, раздели? Ще приема да ги разглеждам като „глави”. Някои от тях – без изрично формулирана задача („кратък преглед...”, „обща характеристика...”), някои – с мащаб на изложението, съществено различен от други (глава 3 в обем 14 стр., а глава 8 – 130?!). Едни без никакво подразделяне на изложението (глава 3), други подразделени на няколко точки (напр. глави 1, 2 и 5), трети – на множество точки, веднъж съдържащи подточки, а друг път – не (глава 4, т. 4.1. в сравнение с т. 4.2.), докато четвърти са подразделени на няколко равнища подточки (глави 8 и 10).

Имам известни колебания и относно материалната логика на последователността на 11-те глави (например не бих поставил възстановяването на недължимо платените публични суми в глава 4, преди предпоставките и особеностите на режима на отговорността). Както и относно пълното отсъствие на каквото и да било заключение и/или обобщение.

2.3. Не мога, разбира се, да не посоча безупречно ясения и прецизен стил. Изказът е чист, терминологията безупречна, тезите (в повечето случаи) са формулирани ясно, аргументирани и с някои изключения – завършени, изложението е цялостно, пълно и много добро, граматиката също е безупречна. Това са съществени достойнства.

Трудът разкрива много добрата теоретична подготовка и вече натрупани значими практически умения на автора. Сам силен адвокат, явявал се и по дела именно за търсене на отговорност на държавата за нарушаване на правото на ЕС, той дава на научното изследване изключително полезна пряка връзка с практиката, което, дължни сме да признаем, е рядкост!

Това е труд на познавач, на силен специалист – но поднесен сякаш ...само за специалисти... В този смисъл си позволявам настоятелна препоръка авторът да подготви на основата на своя труд структурирано (систематизирано) четиво, което да се използва широко в юридическото университетско и професионално обучение, с което при това авторът също е силно ангажиран.

3. По същество.

Авторът много умело е доказал, че Съдът на ЕС налага „изключително рестриктивен режим на извъндоговорната отговорност на Съюза”, че „неговата концепция може да постави огромен проблем пред ангажирането на отговорността на държавата” и че „Съдът използва двоен стандарт с оглед на това дали вредата е причинена от Съюза или от ДЧ”. Това са основополагащи за цялото изследване тези – поднесени ясно и твърдо.

Очертаването на двата режима – в единство и в дихотомия – е задълбочено, коректно, аргументирано и цялостно.

Изследването се основава на много сериозен научен апарат, практиката на Съда на ЕС е цитирана коректно, уместно и в пълнота.

Може би е била необходима (извън кратко поставяне на някои проблеми в увода) въвеждаща глава относно природата на ЕС и правния статус на членуващите държави, предопределящи особеностите (и общото) на двата режима на извъндоговорна отговорност.

На мен лично ми липсва по-разгърнато изследване на отделните типични нарушения: нетранспониране на директива, незачитане на директния ефект на нетранспонирана директива; незачитане на примата; неспазване на принципите на еквивалентност и ефективност в ограничение на принципа на процесуална автономия. Едно допълнение в този смисъл би било с огромна практическа (а и доктринална) полезност!

За сметка на това като особено силни намира главите, посветени на отговорността за противоречащи на правото на ЕС съдебни актове (и последиците от зачитането на силата на пресъдено нещо) и административни актове – проблеми, по които авторът вече е публикувал силни статии.

Липсват ми по-ясно поднесени – защо не и обобщени в заключение – изводи и най-вече препоръки, включително и *de lege ferenda*, за каквито зная, че авторът има готовност, а несъмнено и потенциал.

И в този труд се установява пренебрегването на изследвания на други български автори, вкл. по някои от разглежданите в труда въпроси – независимо дали авторът е съгласен с изложените в тях тези или не (както е известно в някои случаи). Позоваването на заварената доктрина (градивно или критично) е съществено изискване за добър научен труд. В този смисъл авторът е можел без излишна скромност да се позове на (припомни) и собствени предходни публикации (както плахо прави веднъж на стр. 120).

Като дребна – макар и силно проблемна за недостатъчно подготвения читател – слабост определям използването на прилагателното „общностен“ извън неговия исторически контекст – например за Съда на ЕС: днес „общностен“ съд няма, както няма и „Общности“, макар Съюзът на функционира „по общностен начин“. Възможното объркване на читателя е нежелателно – и без това български съдии (вкл. върховни) все още цитират ДЕО и „правото на Общностите“...

Като обобщение смятам за достатъчно да приема, че представеният труд – с посочените вече нефундаментални слабости – представлява цялостен и високо качествен научен труд с академична прецизност и голяма доктринална и практическа полезност. Това е несъмнено приносен труд. В своите бъдещи изследвания аз самият смятам да се основавам – и позовавам... – на този труд.

V. Заключение.

В заключение приемам, че кандидатът д-р Станислав Костов е изграден преподавател и учен с много силни качества. Може да се съжالياва, че процедурата се развива във Философския, а не в Юридическия факултет, но тя все пак ще позволи ангажирането на хабилитирания преподавател Костов в учебния процес и на юристите.

Въз основа на изложеното изразявам ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА на кандидатурата на гл. ас. д-р Станислав Кръстев Костов и ще

ГЛАСУВАМ ЗА решение на научното жури да предложи на Факултетния съвет избирането му за „доцент по Право на Европейския съюз”.

София, 1 септември 2017 г.

**Доц. д.ю.н. Атанас СЕМОВ,
Носител на Катедра „Жан Моне” на ЕС**